

ГОДИНА XII.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 20.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЏИЋ.

Илази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

МАЂАРСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

Дана 28. септ. о. г. прославило је мађарско народно позориште у Будим-Пешти своју педесетогодишњицу на свечан начин. Пролог за ту светковину написао је Мавро Јокаји, а пригодни комад под насловом: „Глумица,“ Г. Чикија. Осим тога приказао се онај исти комад, којим је отворено мађарско народно позориште 28. августа 1837. Комаду је том име: „Árpád ébredése.“ (Буђење Арпадово), од М. Верешмартија. На тој светковини, и после на банкету, заступао је наше позориште подначеонок друштвени А. Хаџић, који је том приликом одликован почасним местима.

Мислимо да ћемо угодити нашим читаоцима, ако им овом приликом у главним тезима изнесемо историју мађарског народног позоришта по занимљивој студији, коју је приликом те прославе позоришне написао Едвард Паулаји, вредни и за мађарску позоришну уметност заслужни управитељ народног позоришта мађарског.

Као у нас, тако и у Мађара није почетак глуманства и драматске књижевности значајно вршак у развоју лирске и епске књижевности, као што је то било у других народа.

Драматска књижевност почела се развијати у Мађара из непада, без прелаза, без предања. Књижевност ту водило је народно осећање, препорођена љубав за мађарски језик.

Прве глумце није довело на позорницу уметничко, него народно одушевљење.

Тако се дошло до мађарске позорнице без драматске књижевности, и она је позајмљивала комаде понајвише из немачке

литературе, а сва слава била је у том, да се глуми на мађарском језику.

Препородитељ мађарског народа, „највећи Мађар,“ „отац домовине,“ гроф Стеван Сечењи, има највише заслуга и за мађарску драму и за мађарско народно позориште, јер је дубоко осећао политички и културни значај сталне народне позорнице, па је свом еплом својом био прегао, да се сагради сјајно народно позориште.

Међу тим није његова мисао победила са свим.

Народ мађарски био је и сувише одушевљен, а да би чекао, док би се могао саградити сјајан храм уметности на дунавској обали, која је тада још пуста била, па тако победи поджупан пештанске жупаније Фелдварија, који је радио око тога, да се што пре сагради ма и смернија зграда.

Тако је дошло, да је 22. августа 1837. пред „Хатванским вратима“ на „Керешком путу,“ тада још далеко од вароши, отворено први пут, уз највеће одушевљење, стално уточиште мађарској музици, која је до данас преживела првих 50 година, уз свакојаке прилике и неприлике.

Већ у трећој десетини овога века било је у Мађарској више путничких глумачких дружина, које су бедно животариле, али им то није ништа сметало, да врше своју културну и патриотску мисију.

Најбољи чланови тих дружина дошли су сада у стално позориште и ту су били одушевљени носници мађарске мисли и ватрени борци за мађарски језик.

Већина тих глумаца стекла је за кратко време такав уметнички глас и толико

признање, да је већ г. 1841. мађарски сабор у Пожуну прогласио пештанско позориште народним, те га поверио нарочитом земаљском одбору.

Паулаји доказује, да никад после није било у исто време на мађарској позорници толико одличних глумачких снага, као за првих десет година живота јој.

Под утицајем њихове вештине развио се и сазрео је драматуршки таленат Е. Сиглигетије, који је написао 140 комада.

У то време помагала је позориште и учена академија мађарска не само набављањем добрих превода и награђивањем оригинала, него и новцем.

Године 1848. видела је много узвишених призора у храму уметности, док

нису на послетку и глумци заменили своје улоге оружјем.

Inter arma silent musae.

Године 1849. огледало се, да се глуми у народном позоришту мађарском и на немачком језику.

У педесетим годинама било је народно позориште мађарско тако рећи последње уточниште народној мисли и народном језику.

И ако је позориште било тада у неповољним приликама, ипак се у то време бујно развијала и драматска књижевност, а хисторијске драме биле су у највећем јеку.

Али међу тим, на жалост, нестало беше и неких одличних глумачких снага из првог доба, те се морала стварати друга глумачка генерација.

(Свршиће се.)

Ивана Сајевићка.

ПРИЛИКОМ ПРОСЛАВЕ ЈОЈ 25-ГОДИШЊЕГ ГЛУМОВАЊА 4. (16.) НОВЕМБРА О. Г.

Биографије се обично започињу са даном рођења, али ја остављам нашим читалицама, да се о том важном догађају у животу наше Сајевићке препиру, јер добро знам, да се доба женама никад не рачуна по крштеном писму, него по њихову лицу. Што се пак тиче потоњег, не би нико рекао о Сајевићки, да је 4. (16.) новембра о. г. славила двадесетпетгодишњицу свога глумачкога рада, већ би помислио, да ће се моћи врло добро и још четврт века кретати по позориним дворанама.

Ситно, нежно, лепушкасто девојче појавила се данашња Сајевићка под именом „Томашевића“ пре 25 година на загребачкој позорници у комаду, кога већ одавна позоришна кроника не помиње, ма да му је наслов истинит, као што су све пословице — с малим изузетком — истините. „Какав отац, такав син“ — тако се звало дело заборављеног писца, у ком је Иванка Томашевића први пут ступила на позорнице даске, с којих није сишла никад после.

Да је у хрватскога света онда било више наивног одушевљења за народно позориште него данас, то стоји, али новине у оно време нису ни из далека у толикој мери посвећивале своју пажњу позоришту као данас.

О том изласку на позорницу наше Иванке нашао сам само у „Нар. Новинама“ кратку примедбу, која је казивала, како је „Иванка показала, да није без дара, те ће се за кратко време приучити даскама.“ Мој непознати

колега пре 25 година није се преварио, јер се Иванка у истину врло брзо „приучила даскама.“ Није ни чудо! Она се још као дете са својим друговима радо „играла позоришта“, кадгод није била „близу оца“, који није трпио њезина глумовања ни као игру, а камо ли као збиљу. Али, кад је поодрасла, Иванка је била и сувише своје главе, а да би се отац могао на дуго опирати њеној „позоришној каријери.“ Он је на послетку одведе к покојном дру Деметру, првом и последњем хрватском драматургу, да се осведочи, има ли му ћерка збиља каква дара. Деметер одмах опази (као и рецензент „Нар. Нов.“), да није „без дара“, те она буде на брзо ангажована, и 16. новембра 1862. ступи први пут на позорницу.

Пошто је дала доказа о својој способности, заузео се за њу покојни Јосиф Фрајденрајх, који је био свим младим силама као отац, те је под његовом пажњом, уз његова упутства кроз две године глумила помање улоге наивнога карактера. За то је време тако одрасла, да је могла не само улоге добро схваћати, него их и приказивати према узорима, које је у својој манти створила. Уз то је стекла толико рутине за то кратко време, да се умела наћи на позорници у свакој прилици, а финим инстинктом знала би сваки пут наћи у улогама нианса, о којима у напред, стварајући улоге, није била свесна. Тако је мало не у један мах постала изврсна наивка.

Један пријатељ, који се у оно време јако заузимао за позориште (и за младе глумице), уверава ме, да наша позорница никад није имала природније наивке од Иванке Томашевића.

Истина вештином се даде накнадити несташница природног темперамента, али се природна наивност најјаче дотиче гледаоца, па с тога наивке позивају редовно највећи успех, јер је њихово приказивање у исто време и природа и уметност.

С тога је и Драгица Фрајденрајхова онако неодољиво утицала на гледаоце, те је умрла као права уметница.

Како је у оно време и наш свет био много наивнији него данас, те је најрадије гледао наивке и силне, необуздане јунаке, не питајући дали су дела потоњих иоле вероватна и да ли увек одговарају темељној црти њихових карактера: није чудо, да је „Иванка“ била као наивка љубимица ондашњег опћинства.

(Наставиће се).

Кр. српско народно позориште у Београду.

(Наставак.)

Ђура Рајковић, редитељ и стални члан.

Ступио у дружину као редован члан 1870; постао сталан члан 19. марта 1879; постао редитељ 1878.

Први пут ступио у дружину пок. Јове Кнежевића 1860. и у њој остао до 1863. — За тим је годину дана служио у срп. нар. позоришту у Београду, под управом позоришног одбора; годину дана у срп. нар. позоришту у Новоме Саду, под управом Јована Ђорђевића, и годину дана у Загребу, под управом септемвира пок. дра Јована Суботића. — После, до 1870, био је редитељ и члан дилетантске дружине у Великој Кикинди, која је стајала под контролом српске великокикинске црквене општине.

Даворин Јенко, капелник.

Родио се 10. октобра 1835. године у Дворима у Горњој Крањској. У Љубљани изучио основну школу и нижу гимназију. У Трету свршио гимназију и отишао у Беч да учи правничке науке. Међу тим је изучавао музику. Учи-

тељи музике били су му: у Љубљани Машек и Рихар, а у Трету Синико и Ричи. Компонувао је народну словеначку химну „Напреј застава славе“ 16. маја 1860 године. Панчевачка црквена општина позове га за свога коровођу, и Јенко дође у Панчево 13 јануара 1863 године. Београдско певачко друштво изабере га за свога коровођу 1865 године. Дужност позоришног капелника примио је 1. јануара 1871 године.

Марко Станишић, редовни члан и инспектор.

Од 1 фебруара 1865 до септембра 1868 био је редован члан српског народног позоришта у Новоме Саду. — Од 1 октобра 1868 служи при народном позоришту у Београду. — Инспектором постао 1 новембра 1883 године.

Свешислав Динуловић, редовни члан.

Први пут ступио на позорницу 1872. — Био у приватном Пелешевом друштву 1873, 1874 и 1875. — У народном позоришту у Новом Саду био три месеца, а у Загребу две године. — Од 1878. налази се при срп. нар. позоришту као редован члан.

(Наставиће се).

Л И С Т И Ћ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Недељни ред позоришних представа.) У суботу 7. (19.) новембра *први пут*: „Црна пета.“ Драма у 3 чина, написао Г. Чикија, с мађарског превео Јован Грчић.

У недељу 8. (20.) новембра: „Циганин.“ Позоришна игра у 3 чина, с певањем, написао Е. Сиглигетија, превео М. Ј. Шимић, за српску позорницу удесио А. Хаџић, музика од А. Милчинског.

У уторак 10. (22.) новембра *по други пут*: „Завађена браћа.“ Позоришна игра у 4 чина,

написали Еркман-Шатријан, превео М. П. Шапчанин.

У четвртак 12. (24.) новембра *први пут*: „Пит и Фокс.“ Хисторијска шаљива игра у 5 чинова, написао Р. Готшал.

У суботу 14. (26.) новембра *по други пут*: „Дебора.“ Драма у 5 чинова, написао Ј. Мозентал.

У недељу 15. (27.) новембра: „Стеван последњи краљ босански.“ Хисторијска драма у 5 чинова, написао Мита Поповић.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

1. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТИЛАТИ 1.

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 7. НОВЕМБРА 1887.

Први пут:

ЦРНА ПЕГА.

ДРАМА У 3 РАДЉЕ. МАЂАРСКИ НАПИСАО ТРИГОРИЈЕ ЧИКИЈА. ПРЕВЕО ЈОВАН ГРЧИЋ.

РЕДИТЕЉ: ДОВРИНОВИЋ.

ОСОБЕ:

Удова Кездијевица	Д. Ружићка.
Бела, син јој	М. Димитријевић.
Вићентије Албија, банкар	Милојевић.
Лота, његова жена	З. Милојевићка.
Лидија, њихова нећака	С. Вујићка.
Макарија, одветник	Васиљевић.
Магда, његова жена	М. Максимовићева.
Андрија Ланг	Миљковић.
Гашпар Фама	Лукић.
Јулије Прокајија	Кестерчанек.
Данило Храбоција	Лазић.
Храбоцијевица	Ј. Добриновићка.
Пасторија лечник	В. Димитријевић.
Петар, слуга у Макарије	Врга.
Адолф, слуга у Беле	* *
Собарица у Макарија	Д. Николићева.

Полицајски повереник и полиција.

У недељу 8. новембра: „ЦИГАНИН“. Позоришна игра у 3 чина, с невањем, написао Е. Сиглигетија, превео М. Ј. Шимић, за српску позоришницу удесно А. Хаџић, музика од А. Милчинског.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 пре и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.